

**ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ**

УДК 378: 338.46

UDC 378: 338.46

**В. А. Казимір**, к. і. н.,  
**О. І. Гонта**, д. е. н.,  
професор

**V. A. Kazymir**, Candidate of Historical  
Sciences,  
**O. I. Gonta**, Doctor of Economics,  
Professor

**РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ ФІНАНСУВАННЯ  
СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ****REGIONAL ASPECTS OF SECONDARY  
EDUCATION FINANCING IN UKRAINE**

**Актуальність теми дослідження.** Конкурентні позиції національного господарства залежать від потужності людського капіталу, фундамент якого формується в системі середньої освіти. Реформа децентралізації бюджетних відносин дозволяє місцевій владі суттєво впливати на фінансове забезпечення Концепції «Нової української школи», виходячи з потреб та інтересів кожного регіону.

**Постановка проблеми.** Концепція «Нової української школи» передбачає, що розподіл фінансових ресурсів відбувається за принципом «гроші ходять за дитиною». Вже з вересня 2018 р. початкова школа переходить на новий зміст навчання та порядок фінансування. Бюджетна децентралізація є потужним інструментом створення нового освітнього середовища.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Питання реформування освіти та специфіки її фінансування, досліджували І. Козут, О. Куклін, Є. Стадний, А. Сейтосманов, Л. Цимбал, О. Фасоля, П. Хобзей, Н. Холявко та інші науковці.

**Виділення недосліджених частин загальної проблеми.** Існує нагальна потреба у проведенні досліджень, присвячених саме регіональним аспектам фінансування середньої освіти в умовах децентралізації бюджетних відносин.

**Постановка завдання.** Обґрунтувати концептуальні підходи до децентралізації фінансування середньої освіти з урахуванням регіональної специфіки.

**Виклад основного матеріалу.** Проаналізовано теоретико-методичні підходи та аналітичні матеріали, що стосуються реформування середньої освіти на сучасному етапі. Виокремлено економічні та політичні передумови забезпечення освітньої реформи в умовах децентралізації.

**Висновки.** Доведено конструктивність імплементації реформи децентралізації фінансування системи середньої освіти та впровадження концепції «Нової української школи», передачі значних повноважень та бюджетів від державних органів влади до органів місцевого самоврядування. Виявлено тенденцію до збільшенню фінансування та конкретизовано напрями покращення надання освітніх послуг.

**Ключові слова:** економіка; бюджет освіти; реформа освіти; децентралізація; регіональні аспекти фінансування середньої освіти; освітня субвенція.

DOI: 10.25140/2410-9576-2018-1-2(14)-164-173

**Urgency of the research.** The competitive position of the national economy depends on the power of human capital, the foundation of which is based on the system of secondary education. The reform of the decentralization of budgetary relations allows the local authorities to influence the financial provision of the Concept of the "New Ukrainian School", based on the needs and interests of each region.

**Target setting.** The concept of the "New Ukrainian School" implies that the distribution of financial resources is based on the principle of "money goes after the child." In September 2018 the elementary school moves to a new content of education and financing. Budget decentralization is a powerful tool for creating a new educational environment.

**Actual scientific researches and issues analysis.** Topics of reforming education and the specifics of its financing were investigated by I. Kohut, O. Kuklin, E. Stadnyi, A. Seitosmanov, L. Tsymbal, O. Fasolya, P. Hobzsey, N. Kholyavko and other scholars.

**Uninvestigated parts of general matters defining.** There is an urgent need to research the regional aspects of financing secondary education in the context of budget decentralization.

**The research objective.** To substantiate the conceptual approaches to financing decentralization of secondary education taking into account regional specificity.

**The statement of basic materials.** Modern theoretical and methodological approaches and analytical materials concerning the reform of secondary education are analyzed. The economic and political preconditions of providing educational reform in conditions of decentralization are showed.

**Conclusions.** The constructive implementation of the decentralization reform of the financing of the secondary education system and the implementation of the concept of the "New Ukrainian School", the transfer of significant powers and budgets from state authorities to local has been proved. The tendency to increase financing of education is revealed and specified directions for improving the provision of educational services.

**Keywords:** economy; education budget; education reform; decentralization; regional aspects of secondary education financing; educational subvention.

**Актуальність теми дослідження.** Конкурентні позиції національного господарства у глобальному вимірі залежать від потужності людського капіталу, фундамент якого формується в системі середньої освіти. Орієнтація на європейські стандарти якості освіти вимагає нових підходів до її фінансування. Нині в Україні склалась сприятлива інституціональна ситуація, пов'язана з

---

**ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ**

---

процесами децентралізації влади, які передбачають фінансову та управлінську свободу на місцях, в тому числі – у сфері освіти, яка переживає період докорінних трансформацій.

Найважливішим фактором динамічного розвитку будь-якого суспільства є забезпечення доступності освіти, її конкурентоспроможність в нових економічних та соціокультурних умовах. Освітня реформа, що проводиться в Україні, покликана побудувати суспільство освіченого загалу, в якому формуються рівні шанси на життєвий успіх для кожного громадянина, незалежно від соціального статусу, місця проживання, мови спілкування, фізичних можливостей. Сучасну державну політику у сфері реформування середньої освіти та забезпечення механізму її фінансування визначає Концепція «Нової української школи», яка була схвалена Урядом у грудні 2016 року. Згідно Концепції впроваджуються нові стандарти змісту загальної середньої освіти, засновані на компетентнісному та особистісно-орієнтованому підході до навчання. Концепція “Нова українська школа” передбачає також стимулювання професійного зростання педагога, надання йому академічної свободи та гідного матеріального стимулювання, що неможливо без зміни порядку та обсягів фінансування системи середньої освіти. З впровадженням реформи децентралізації бюджетних відносин відкриваються цілком реальні перспективи вирішення цих завдань, адже місцева влада у містах та об’єднаних територіальних громадах отримала небувалі до цього управлінські й фінансові повноваження.

**Постановка проблеми.** Концепція «Нової української школи», яка побудована на дитиноцентризмі, передбачає, що розподіл фінансових ресурсів відбувається за принципом «гроші ходять за дитиною». Вже з вересня 2018 р. початкова школа переходить на новий зміст навчання та порядок фінансування, який формує мотиваційний механізм підвищення якості надання освітніх послуг. Проте процеси оновлення порядку фінансування системи освіти є складними й суперечливими, що вимагає концентрації зусиль науковців та представників влади з метою розробки методичних та прикладних засад таких перетворень. Бюджетна децентралізація є потужним інструментом створення нового освітнього середовища, адаптованого до сучасних потреб економіки України та зростаючого покоління її громадян, що особливо важливо з огляду на активізацію академічної мобільності молоді та загострення конкуренції на європейському ринку освітніх послуг.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Питання реформування освіти та специфіки її фінансування, досліджували І. Когут, О. Куклін, Є. Стадний, А. Сеїтосманов, Л. Цимбал, О. Фасоля, П. Хобзей, Н. Холявко та інші науковці. Проте аналіз регіонального зрізу бюджету освіти та специфіки її фінансування в умовах децентралізації влади не були предметом спеціального наукового дослідження.

Для Міністерства освіти і науки України та обласних й місцевих органів влади моніторинг фінансування освітньої галузі став справжнім викликом. Вдалим прикладом аналітичного дослідження та інформаційно-методичного забезпечення освітньої децентралізації є шведсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні», який реалізує SKL International за підтримки Департаменту освіти і науки Хмельницької обласної державної адміністрації, як пілотного регіонального партнера. Продуктом співпраці став посібник з ефективного управління освітою в об’єднаних територіальних громадах «Нова школа у нових громадах», окремих розділ якого присвячений саме регіональним аспектам фінансування середньої освіти в Україні [1, С. 6-13, 40-46]. Регіональний зріз фінансування середньої освіти в Україні можна проаналізувати на основі щорічних звітів департаментів та управлінь освіти [2; 3; 4] та порівнявши їх з досвідом децентралізації у питаннях фінансування освіти в інших країнах [5].

**Виділення недосліджених частин загальної проблеми.** У той же час, дуже мало наукових та аналітичних досліджень, присвячених освітній децентралізації й регіональним аспектам фінансування середньої освіти після запровадження концепції «Нової української школи». Зазвичай науковці керуються усталеною традицією аналізувати бюджет освіти загалом, не враховуючи актуальні виклики освітньої реформи на місцях – розширену автономію навчальних закладів та фінансові можливості кожного регіону.

**Постановка завдання.** Обґрунтувати концептуальні підходи до децентралізації фінансування середньої освіти з урахуванням регіональної специфіки в контексті Концепції «Нової української школи».

**ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ**

**Виклад основного матеріалу.** Закон України «Про освіту», прийнятий 05.09.2017 р., започаткував процеси освітньої децентралізації. До повноважень Міністерства освіти і науки належить лише визначення стандартів освітніх послуг, забезпеченням якості освіти й питаннями акредитації освітніх закладів та їх фахового інспектування опікується Державна служба якості освіти. Ключові ж рішення управлінського та організаційно-економічного характеру приймаються місцевими органами влади, які регулюють питання оптимізації мережі закладів освіти та забезпечення їх територіальної доступності, створення опорних шкіл, освітніх округів, забезпечення державно-громадського управління закладами освіти тощо.

Одним з ключових векторів реформи децентралізації стало впорядкування фінансування освітньої сфери. Серед причин, що негативно впливали на розвиток системи освіти в Україні, були визначені низький чи залишковий принцип фінансування освітньої сфери та нераціональне використання наявного потенціалу й фінансових можливостей, через неврахування місцевої специфіки. Протягом останніх років в Україні на фінансування освітньої сфери витрачається з бюджету різних рівнів (включно із спеціальними фондами) приблизно 5,3% валового внутрішнього продукту (далі – ВВП), а видатки на освіту з Державного бюджету не перевищують 3% ВВП. Якщо враховувати інфляційні процеси, пов'язані з поглибленням кризових явищ в економіці країни, реальний рівень фінансування освітньої сфери знижується, попри те, що номінально обсяги фінансування цієї сфери зростають. Так, у 2013 р. бюджетна забезпеченість одного учня школи склала 8,1 тис грн. (у доларовому еквіваленті – близько 1000 дол США), тоді як у 2016-2017 рр. цей показник у національній валюті зріс до 10 тис грн, проте у доларовому еквіваленті – знизився більше, ніж впововину (близько 400 дол США). Для порівняння, у розвинутих країнах ЄС ця ж стаття видатків передбачає близько 6,8 тис євро [5].

На рівень місцевих бюджетів перекладено всі видатки (крім видатків на оплату праці педагогічних працівників) по закладам загальної середньої освіти. Окремі міста взяли на себе додаткові фінансові зобов'язання – компенсацію благодійних внесків батьків. Збільшення дохідної частини місцевих бюджетів та прямі бюджетні стосунки з громадами дають можливість враховувати індивідуальні потреби кожного навчального закладу. Для обласних та районних бюджетів передбачається компенсаційний фінансовий ресурс у вигляді додаткової дотації на утримання закладів освіти.

Бюджет на 2018 р. забезпечує всі сфери, що є ключовими для реалізації концепції «Нової української школи» (далі – НУШ) та її імплементації у 2018-2019 навчальному році. Формула НУШ складається з наступних ключових компонентів: 1) формування компетентностей; 2) умотивований учитель; 3) наскрізний процес виховання, що формує цінності; 4) децентралізація, що сприятиме шкільній автономії; 5) орієнтація на потреби учня – дитиноцентризм; 6) нова структура школи; 7) справедливий розподіл публічних коштів, що сприяє рівним можливостям в отриманні якісної освіти; 8) модерне освітнє середовище.

На проведення реформи загальної середньої освіти в Україні у 2018 р. планується витратити 2,714 млрд грн (із них 1,814 млрд грн передбачено Державним бюджетом на підтримку НУШ та 0,9 млрд грн – обсяг нерозподілених видатків освітньої субвенції Донецької та Луганської областей). Зокрема, йдеться про закупівлю підручників та електронних підручників (373,3 млн грн), обладнання закладів загальної середньої освіти (1000 млн грн), навчання вчителів (386,6 млн грн) та створення електронної платформи (54,6 млн грн). Оснащення закладів загальної середньої освіти має на меті створення нового навчального середовища: оновлення меблів, закупівлю дидактичних матеріалів та комп'ютерного обладнання. В контексті цього Наказом Міністерства освіти та науки України затверджено примірний перелік засобів навчання та обладнання навчального і загального призначення для навчальних кабінетів початкової школи. Варто зауважити, що при закупівлі оснащення для НУШ передбачається співфінансування місцевих органів влади та державного бюджету.

Загалом бюджет освіти та науки України 2018 р. передбачає суттєве збільшення видатків на середню освіту – освітню субвенцію збільшено з 52 до 61 млрд грн, тобто на 16 % [6]. Саме з неї виділяються кошти на оплату праці педагогічним працівникам закладів загальної середньої освіти. Крім того, зарплати вчителів піднімаються на один щабель вище по тарифній сітці та підвищуються на 25%. Проте оплата праці технічних працівників, оплата комунальних послуг та інші видатки на утримання закладів освіти – це сфера відповідальності місцевих бюджетів [7].

## **ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ**

У 2018 р. введено спеціальну формулу для розрахунку освітньої субвенції, що стимулюватиме місцеву владу до реорганізації освітньої мережі [8]. Неоптимальне чи неконтрольоване формування класів, якщо наповнюваність буде нижчою за розрахункову, призведе до дефіциту коштів.

$$У \times 1/РНК \times НП \times 1/18 \times ЗП ,$$

де У – кількість учнів;

РНК – розрахункова наповнюваність класів (тобто скільки учнів у середньому вчать в класах у середніх школах певної адміністративно-територіальної одиниці);

НП – навчальний план (кількість годин на тиждень);

18 – кількість годин на тиждень на одну ставку;

ЗП – заробітна плата (на одну ставку вчителя на рік з нарахуванням).

Нагадаємо, що до 2018 р. освітня субвенція розподілялася за іншими принципами – на основі нормативу фінансового забезпечення, який встановлював Мінфін: кількості учнів у школах, що підпорядковані розпоряднику коштів, типу школи і типу населеного пункту. Як зазначають фахівці, наведена формула базуватиметься на сумі реальних витрат на оплату праці педагогічних працівників. Кошти, які отримує розпорядник (місцевий бюджет), будуть залежати від кількості класів із розрахунковою наповнюваністю (різною для міста і села) та навантаження вчителів відповідно до типових навчальних планів (кількості годин на кожен предмет). Наприклад, якщо в місті є 1000 учнів, розрахункова наповнюваність класу становить 25 дітей, навчальний план передбачає 32 години на тиждень, а ставка вчителя складає 18 годин, то в бюджет прийдуть кошти на 41 ставку (заробітні плати вчителів є фіксованими відповідно до Єдиної тарифної сітки) [7].

Зважаючи на актуальність питання своєчасної виплати заробітної плати вчителям та в контексті фінансової децентралізації окремі органи самоврядування вказали на зменшення суми освітньої субвенції, доведеної на початок 2018 р. Проте у Міністерстві освіти і науки України прокоментували, що освітня субвенція передбачає кошти на збільшення оплати праці освітянам, а якщо порівняти 61,7 млрд грн освітньої субвенції 2018 р. з фактичними витратами 2017 р. (48,5 млрд грн), то простежується зростання на 27%. А це свідчить, що підвищення зарплати вчителям в цьому році на 25% є фінансово забезпеченим [9]. Чернігів, на жаль, став прикладом міста, де у 2018 р. було виділено освітньої субвенції на 3167700,00 грн менше, незважаючи на те, що збільшилася кількість учнів (2018 р. – виділено освітньої субвенції 270981400,00 грн; 2017 р. – профінансовано 274149100,00 грн.).

Слід відмітити використання Україною позитивного європейського досвіду оцінки якості освіти – створення Державної служби якості освіти України (далі – ДСЯО), яка утворена на базі Державної інспекції навчальних закладів України (далі – ДІНЗ). Ця принципово нова інституція дозволить перейти від контролю за якістю до її забезпечення, на що передбачені потужні фінансові ресурси [6]. Так, бюджетом освіти та науки України на 2018 р. передбачає 30 млн грн на забезпечення ефективного функціонування ДСЯО. Для порівняння, видатки на ДІНЗ у 2017 р. склали лише 7,8 млн грн. Інституційна розбудова Служби якості має бути остаточно завершеною протягом 2018 р., відповідно до рішення, прийнятого на Стратегічній сесії «Система забезпечення якості шкільної освіти. Завантаження» (20 березня 2018 р.), організаторами якої виступили Державна служба якості освіти України, Міністерство освіти і науки України, офіс Координатора ОБСЄ в Україні, Чеський фонд розвитку, Європейський центр імені Вергеланда.

Зміни до Бюджетного кодексу пов'язані також з переглядом загальної концепції навчання дітей з особливими потребами. Зокрема, виділена субвенція у розмірі 504 млн грн., яка розрахована на заклади загальної середньої освіти для дітей, які потребують корекції фізичного та/або розумового розвитку, навчально-реабілітаційні центри, інклюзивно-ресурсні центри. Планується реорганізація інтернатної системи та розповсюдження практики створення інклюзивно-ресурсних центрів. Для прикладу, у Чернігові в 2017 р. субвенція на дітей з особливими потребами, за принципом «гроші ходять за дитиною», становила 4923888 грн, а на 2018 р. планується виділити 5224064 грн. для навчання 213 дітей.

Крім того, суттєво збільшилося стимулювання наукової діяльності молоді та її фізичної активності на загальнодержавному рівні. Зросло фінансування Малої академії наук та позашкільних



**ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ**

заходів (на 24 млн грн, до 91,5 млн грн) і спортивної та фізичної підготовки молоді (на ту ж суму, до 124 млн грн) [7].

Отже, ми спостерігаємо переплетення реформування двох важливих сфер: 1) децентралізації місцевого самоврядування і 2) зміни підходів до організації освітнього процесу та його фінансового забезпечення. Перенесення управлінських акцентів у розподілі фінансових ресурсів на місце має усунути негативну практику нівелювання особливостей кожного регіону. Визначимо проблеми, які слід враховувати при реформуванні фінансування системи середньої освіти, обумовлені регіональною специфікою Чернігівської області, зокрема:

1) складна демографічна ситуація. Протягом тривалого періоду часу Чернігівська область мала значний спад народжуваності, що відбилось на кількості учнів закладів загальної середньої освіти. Справедливо зауважити, що нині ситуація дещо покращується в силу природних причин. Можна констатувати певний сплеск народжуваності протягом 2009-2013 рр., але це стоїть переважно м. Чернігова, а не області в цілому;

2) негативні тенденції в зміні територіальної та організаційної структури економіки регіону, пов'язані з проявами кризових тенденцій в національному господарстві, що призвело до економічного занепаду та стагнації окремих територій (особливо стосується сільських районів, віддалених від центрів промислового виробництва та міст). Це спровокувало різке збільшення кількості малокомплектних шкіл та, відповідно, зниження якості освіти, оскільки викладання в таких школах були змушені проводити непрофільні вчителі, охоплюючи кілька предметів;

3) ситуація з рівномірністю забезпечення якості освіти по області набула загрозливого характеру у зв'язку з катастрофічним станом доріг та дорожньої інфраструктури (особливо враховуючи, що Чернігівська область є другою за площею території після Одеської в Україні). Це ускладнює застосування практики оптимізації закладів середньої освіти на основі впровадження моделі «опорних шкіл»;

4) екологічні проблеми регіону, в тому числі пов'язані з наслідками Чорнобильської катастрофи, що провокують зростання захворюваності учнів, а в окремих випадках збільшення кількості дітей-інвалідів та дітей з особливими потребами;

5) якість науково-педагогічних кадрів. Старіння населення відбивається на віковій структурі освітян області. З іншого боку, близькість столиці обумовлює відтік талановитої молоді, при чому, як кваліфікованих педагогів, так і потенційних абітурієнтів педагогічних університетів регіону.

Безумовно, вирішення окреслених проблем виходить далеко за межі реформи середньої освіти. Проте, в умовах децентралізації управління фінансовими ресурсами виникає реальна можливість компенсації гостроти прояву негативних явищ. Стають зрозумілими пріоритети цільового призначення розподілу обмежених ресурсів, виходячи з потреб регіону.

Ми можемо констатувати, що децентралізація в системі фінансування освіти, на прикладі Чернігова, вже зараз дає надію на успішність проведення реформ. Так, загальний Кошторис управління освіти Чернігівської міської ради відбиває позитивну динаміку надходження коштів: 2015 р. – 418,7 млн грн, 2016 р. – 507, 9 млн грн, 2017 р. – 734, 1 млн грн, та 2018 р. (план) – 733,8 млн грн (враховуються освітня субвенція та кошти з міського бюджету). За рахунок надходження додаткових коштів, збільшилися капітальні видатки по бюджету розвитку, що на практиці означає можливість придбання додаткових засобів навчання та обладнання, а також збільшення обсягів коштів на проведення капітальних ремонтів та реконструкцій. Зокрема, у 2015 р. було використано 13,2 млн грн, 2016 р. – 23,7 млн грн, 2017 р. – 89,2 млн грн, у 2018 р. планується освоїти 99 млн грн. Слід відмітити, що починаючи з 2017 р. до касових видатків управління освіти додалися видатки по управлінню капітального будівництва Чернігівської міської ради, як виконавця ремонтних робіт.

В цілому, у 2017-2018 рр., за даними управління економіки Чернігівської міської ради, бюджет освіти становить понад 40% загальноміського. Для порівняння, у країнах Балтії, де реформу децентралізації було успішно реалізовано раніше, видатки на освіту теж складають дуже вагомий частку місцевих бюджетів: в Естонії – 35%, Литві – 37%, Латвії – 38%.

Збільшення рівня фінансової самостійності системи освіти дала можливість по м. Чернігову змінити пострадянську традицію «благодійних внесків»: зборів з батьків грошей на потреби шкіл та дошкільних закладів освіти. Так, відповідно до розпорядження міського голови Чернігова від

**ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ**

24 січня 2017 р., заборонено ініціювати збір коштів на проведення капітальних та поточних ремонтів у школах та дошкільних закладах міста. Слід зауважити, що таку практику впроваджено далеко не у всіх містах України. У 2017 р. видатки на покриття благодійних внесків склали суму 6,2 млн грн з розрахунку 300,00 грн на одну дитину в садочку й 100 грн. на учня школи. Ця сума була використана з розрахунку 70% - придбання (видатки на підкріплення матеріально-технічної бази закладу, а саме на закупівлю миючих засобів, фарби, канцелярського приладдя, господарчих, будівельних та електротоварів та інших вкрай необхідних товарів та матеріалів) і 30 % видатків – на послуги (поточний або аварійний ремонт закладу). Сума загалом склала: 4375630 грн – закупівля необхідних матеріалів та засобів, 1875270 грн – поточний ремонт. У 2018 р. на покриття благодійних внесків виділено 7,3 млн грн (80% – придбання матеріалів, 20% – послуги) із розрахунку: на одного вихованця дитячого садочка – 340 грн, учня середньої школи – 120 грн.

Враховуючи старіння інфраструктури закладів освіти гостро стоїть питання її підтримки у належному стані. При цьому слід враховувати, що інфраструктура закладів освіти – це сукупність матеріальних об'єктів у навчальному закладі, які забезпечують якісну реалізацію соціальних та освітніх функцій, створюють комфортні умови для перебування та діяльності всіх учасників навчально-виховного процесу. Така інфраструктура, згідно європейських стандартів, має відповідати трьом ключовим вимогам: надійності, доступності, безпечності [10; 11]. У 2017 р. в м. Чернігів було використано значну суму коштів на поточні ремонти закладів освіти та усунення їх аварійного стану – 4148614,12 грн. По закладам дошкільної освіти ця сума складає – 2444 571,27 грн, по закладам загальної середньої освіти – 1904042,85 грн.

Загалом підсумки фінансово-господарської діяльності управління освіти та закладів освіти у 2017 р. та пріоритети фінансування останніх виглядають наступним чином (Таб. 1).

Таблиця 1

**Фінансово-господарська діяльність управління освіти Чернігівської міської ради та закладів освіти у 2017 р.**

	Бюджет на 01.01.2017, грн	Бюджет на 31.12.2017, грн	Відхилення (+/-)
	696 287 633+30 004 000 УКБ =728 210 633	755 455 650+30 004 000 УКБ =785 459 650	
Заклади дошкільної освіти (далі - ЗДО)	241 403 397	262 371 139*	+20 967 742
Заклади загальної середньої освіти (далі - ЗЗСО)	366 125 006	370 609 729*	+4 484 723
Вечірня школа	2 759 190	2 759 190	-
Навчально-реабілітаційні центри	17 636 315	18 100 706	+464 391
Туристичний центр	3 816 545	4 099 685	+283 140
Професійно-технічні училища (далі - ПТУ)	49 322 443	78 964 920	+29 642 477
Методичний центр	1 901 749	2 040 244	+138 495
Централізована бухгалтерія	6 275 328	6 290 328	+15 000
Господарча група	2 757 780	3 034 280	+276 500
Логопедичні пункти	93 237	132 710	+39 473
Виплата дітям сиротам	83 260	90 500	+7 240
Спортивні школи	3 926 383	4 331 143	+404 760
Управління освіти	1 919 000	2 444 076	+525 076
Громадський бюджет	187 000	187 000	-

\*Бюджет ЗДО, ЗЗСО складається з батьківською платою за харчування та сумою благодійних внесків (надходження у натуральній формі)

**Джерело:** Фінансова звітність централізованої бухгалтерії Управління освіти Чернігівської міської ради

Отже, ми спостерігаємо динаміку суттєвого збільшення фінансування на розвиток закладів професійно-технічної освіти (Табл. 1), оскільки з 2016 р. вони фінансуються з місцевого бюджету; а також відчутне збільшення коштів на забезпечення потреб ЗДО та ЗЗСО, що дозволило покращити матеріальну базу та перекрити потребу у благодійних внесках батьків. За рахунок видатків з місцевого бюджету придбано нове обладнання та проведено поточні ремонтні роботи у туристичному центрі міста та спортивних школах. Варто відзначити, що з місцевого бюджету у 2017 р. ви-

**ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ**

ділено окреме фінансування на створення навчального середовища для дітей з особливими потребами та інклюзивну освіту: придбано обладнання для дітей з вадами слуху та розвитку для реабілітаційних центрів; відкрито 4 медіатеки у ЗЗСО міста із сучасним корекційним оснащенням.

Позитивно відобразилася фінансова децентралізація й на динаміці вартості виховання чи навчання однієї дитини по м. Чернігову (Таб. 2).

Таблиця 2

**Динаміка вартості виховання чи навчання однієї дитини по м. Чернігову у 2015-2018 рр.**

Показники	2015, факт	2016, факт	2017, факт	2018, план
Всього видатків по ЗДО, грн	164022792,97	165115534,45	237593127,98	275335138,00
Кількість вихованців ЗДО	11442	11585	11611	11600
Вартість одного вихованця ЗДО, грн	14335,15	14252,53	20462,76	23735,79
Всього видатків по ЗЗСО, грн	208592297,00	223240053,80	344684573,11	368184673,00
Кількість вихованців ЗЗСО	25007	25869	26713	27244
Вартість одного вихованця ЗЗСО, грн	8341,36	8629,64	12903,25	13514,34

**Джерело:** Фінансова звітність централізованої бухгалтерії Управління освіти Чернігівської міської ради

Отже, ми бачимо стійку тенденцію до збільшення фінансування на одну дитину як у дошкільних закладах, так і закладах середньої освіти (Табл. 2). Це актуалізує цілий комплекс проблем, пов'язаних з ефективним використанням таких коштів і вимагає комплексних підходів до реформування організаційної платформи забезпечення навчального процесу.

**Висновки.** Відповідно до концепції Уряду України результатом реформ щодо децентралізації має стати продуктивна система місцевого самоврядування, в тому числі – у сфері фінансових відносин, що ґрунтується на базовому принципі євроінтеграції – принципі субсидіарності, яка здатна забезпечити мешканцям усіх населених пунктів комфорт в ключових сферах життя. На часі освітня реформа, яка, на прикладі Чернігова, доводить переваги фінансової децентралізації.

Результати дослідження засвідчують конструктивність імплементації реформи децентралізації та впровадження концепції «Нової української школи». Вивчення регіональних аспектів фінансування освіти на прикладі Чернігова доводить, що покращення матеріально-технічної бази, достойна оплата праці педагогів, покриття благодійних внесків, сприяння у розвитку здібностей талановитих дітей, підтримка молоді з особливими освітніми потребами та принцип «гроші ходять за дитиною» дають змогу поставити дитину у центр уваги та створити умови для її гармонійного розвитку, що в кінцевому підсумку закладає фундамент конкурентоспроможності людського капіталу національної економічної системи.

**Література**

1. Seitosmanov, A., Fasolia, O. (2017). Nova shkola u novykh hromadakh: posibnyk z efektyvnoho upravlinnya osvityou v objednanykh terytorialnykh hromadakh [New School in New Communities: A Guide to Effective Education Management in United Territorial Communities]. Kyiv [in Ukrainian].
2. Doshkilna, zahalna serednya, pozashkilna, profesijno-tehniczna ta vycsha osvita Chernihivschiny v tsyfrakh i faktakh (2016-2017 n.r.) [Preschool, general secondary, extra-curricular, vocational and higher education of Chernihiv region in figures and facts (2016-2017)]. (2016). Chernihiv: Department of Education and Science of Chernihiv State Administration [in Ukrainian].
3. Pro pidsymky rozvytku doshkilnoi, zahalnoi serednjoi ta pozashkilnoi osvity m. Chernihova u 2015-2016 n.r. [About the results of the development of pre-school, general secondary and extra-curricular education in Chernihiv in 2015-2016 academic year]. Chernihiv (ypravlinnya osvity Chernihivskoi miskoi rady). (2016). Chernihiv: Department of Education and Science of Chernihiv State Administration [in Ukrainian].
4. Pro pidsymky rozvytku doshkilnoi, zahalnoi serednjoi ta pozashkilnoi osvity m. Chernihova u 2016-2017 n.r. [About the results of the development of pre-school, general sec-

**References**

1. Сеїтосманов, А. Нова школа у нових громадах: посібник з ефективного управління освітою в об'єднаних територіальних громадах / А. Сеїтосманов, О. Фасоля. – К., 2017. – 128 с.
2. Дошкільна, загальна середня, позашкільна, професійно-технічна та вища освіта Чернігівщини в цифрах і фактах (2016-2017 н.р.): збірник інформаційно-аналітичних матеріалів. – Чернігів (управління освіти і науки Чернігівської державної адміністрації), 2017. – 105 с.
3. Про підсумки розвитку дошкільної, загальної середньої та позашкільної освіти м. Чернігова у 2015-2016 навчальному році. – Чернігів (управління освіти Чернігівської міської ради), 2016. – 60 с.
4. Про підсумки розвитку шкільної, загальної середньої та позашкільної освіти м. Чернігова у 2016-2017 навчальному році. – Чернігів (управління освіти Чернігівської міської ради), 2017. – 61 с.
5. Янг, Д. Місцеве самоврядування в країнах Скандинавії та Балтії: огляд / Д. Янг. – Стокгольм., 2016. – 56 с.
6. Про Державний бюджет України 2018 : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2246-viii>.

**ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ**

ondary and extra-curricular education in Chernigov in 2016-2017 academic year]. Chernihiv (ypravlinnya osvity Chernihivskoi miskoi rady). (2017). Chernihiv: Department of Education and Science of Chernihiv State Administration [in Ukrainian].

5. Young, D. (2016). Mistseve samovryaduvannya v krainakh Skandinavii ta Baltii [Local Government in the Nordic and Baltic Countries]. Stockholm [in Ukrainian].

6. Zakon Ukrainy Pro Derzhavnyi biudzhет Ukrainy 2018: vid 07 hrudnia 2017, № 2246-VIII [Law of Ukraine on the State Budget of Ukraine 2018: from December 07 2017, № 2246-VIII]. zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2246-viii> [in Ukrainian].

7. Stadnyi, E., Kogut, I. (January 4, 2018). Biudzhет osvity ta nauky 2018: shcho pryiniav parlament [Education and science budget 2018: what parliament has adopted]. edos.org.ua. Retrieved from <https://cedos.org.ua/uk/osvita/biudzhет-osvity-ta-nauky-2018-shcho-pryiniav-parlament> [in Ukrainian].

8. Zakon Ukrainy Pro vnesennia zmin do Biudzhетnoho kodeksu Ukrainy : vid 07 hrudnia 2017, № 2233-VIII [Law of Ukraine On Amendments to the Budget Code of Ukraine: from December 07 2017, № 2233-VIII]. (2018). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2233-viii> [in Ukrainian].

9. MON zaiavliaie, shcho hroshi na zarplaty vchyteliv u rehioniv ye [MES declares that regions have money for teachers' salaries]. (February 25, 2018). osvita.ua. Retrieved from <http://osvita.ua/school/59713/> [in Ukrainian].

10. Kholyavko, N. I. (2017). Dyversyfikatsiya dzherel finansuvannya yak sposib zabezpechennja ekonomichnoi bezpeky vyschoi osvity [Diversification of sources of financing as a way of ensuring the economic security of higher education]. *Upravlinnya innovatsijnoy skladovoy ekonomichnoi bezpeky – Management of the innovative component of economic security* (Vols. 2), (pp. 106-117). O. V. Prokopenko, B. Yu. Shkola, V. O. Scherbachenko (Eds.). Symy: TOV "Trutoriya" [in Ukrainian].

11. Kuklin, O. (2010). Finansovo-ekonomichni mekhanizmi osvitnoi diialnosti: analiz, problemy, perspektyvy [Financial-economic mechanism of educational activity: analysis, problems, perspectives]. *Naukovyi visnyk ChDIEU – Scientific Journal of ChIUEM*, 2(6), 24–30 [in Ukrainian].

7. Stadnyi, E. Бюджет освіти та науки 2018: що прийняв парламент [Електронний ресурс] / Є. Стадний, І. Когут. – Режим доступу: <https://cedos.org.ua/uk/osvita/biudzhет-osvity-ta-nauky-2018-shcho-pryiniav-parlament>.

8. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України : Закон України // Відомості Верховної Ради. – 2018. – № 2 - ст. 8.

9. МОН заявляє, що гроші на зарплати вчителів у регіонів є // Освіта.UA. – Режим доступу: <http://osvita.ua/school/59713/>.

10. Холявко, Н. І. Диверсифікація джерел фінансування як спосіб забезпечення економічної безпеки вищої освіти / Н. І. Холявко // Управління інноваційною складовою економічної безпеки : монографія у 4-х томах / за ред. д.е.н., професора О. В. Прокопенко (гол. ред.), к. е. н., доцента В. Ю. Школи, к. е. н. В. О. Щербаченко – Суми : ТОВ «Триторія», 2017. – Т. II. – С. 106-117.

11. Куклін, О. В. Фінансово-економічний механізм освітньої діяльності: аналіз, проблеми, перспективи / О. В. Куклін // Науковий вісник ЧДІЕУ. – 2010. – № 2 (6). – С. 24–30.

Надійшла 01.03.2018

**Бібліографічний опис для цитування :**

Казимір, В. А. Регіональні аспекти фінансування середньої освіти в Україні / В. А. Казимір, О. І. Гонта // Науковий вісник Полісся. – 2018. – № 2 (14). Ч. 1. – С. 164-171.

**Казимір Віра Анатоліївна** кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії, заступник начальника управління освіти Чернігівської міської ради, Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка; <https://orcid.org/0000-0001-6047-5372>; E-mail: virakazymir@gmail.com;

**Kazymir Vira Anatoliivna** Candidate of Historical Sciences, Associate Professor at the Department of World History, Deputy Head of Education Department of Chernihiv City Council, National Taras Shevchenko University "Chernihiv Kolehium";

**Гонта Олена Іванівна** доктор економічних наук, професор, директор навчально-наукового інституту економіки ЧНТУ, кафедра фінансів, банківської справи і страхування, Чернігівський національний технологічний університет; <https://orcid.org/0000-0001-6434-357X>; Researcher ID: A-9502-2017; E-mail: e.gonta@ukr.net;

**Gonta Olena Ivanivna** Doctor of Economics, Professor, Director of the Educational and Scientific Institute of Economics at the Department of Finance, Banking and Insurance, Chernihiv National University of Technology